Oude Waterstaat te Baambrugge

De Fransche denker Jean Jacques Rousseau zou bij het concipieeren van zijn gedachtensysteem over het „Maatschappelijk Verdrag" nog een historisch argument méér gehad hebben, indien hij den oorsprong van den Nederlandschen Waterstaat had gekend. Immers, ongetwijfeld heeft men op 't terrein van 't huidige waterschaprecht te doen met een publiekrechtelijke materie, met overheidsrecht; maar toch, als oorsprong kunnen we vaak in onzen Waterstaat een vrijwillige overeenkomst aanwijzen

En hoever wij ons ook verwijderd mogen gevoelen van het gedachtenklimaat van een Rousseau, het is een feit, dat mede onze Gouw Niftarlake haar steentje bijdraagt tot ondersteuning van het „Contrat Social" van den revolutionnairen denker; en dat steentje wordt juist geleverd door den oerouden waterstaat.

Laten wij namelijk zien, wat de Westzijdsche waterschappen te Baambrugge als geboortebewijsje kunnen overleggen van hun Ringkade-Schouw.

Wij lezen: [1])

„De ondergeschreeven Ingelanden resorterende respective „onder de Donkere vlietse, Roode ende Hooghlandsche neffens „de Groene water moolens staende aen de Veenzijde in 't Ed. „Mo. heeren staaten gerecht van Abcoude verklaeren met mal„canderen verdraeghen ende over eengecomen te sijn sulcx „doende mitsdeezen in de nae volgende articulen ende dat tot „de meesten dienst ende Nut van de voorschr. polders.

1

„Eerstelijck dat yder van hun luyden gehouden sal sijn bin„nen den tijt van drie maenden ten langhsten soo voor aen 't „geyn of aen de vaert als achter aen de Veenweteringhe tot

[1]) Volkomen zeker is de tekst niet. Ook de redactie van het Groot Plakkaatboek van Utrecht bleek niet geheel betrouwbaar.

„sijn Eygen costen te maecken ende voorts te onderhouden op „sijn eygen land ofte Hofstede een goede cade breed op de „grond thien ende op de kruyn vijff voeten, mitsgaeders twee „voeten hoogh boven 't hooghste winter water.

2

„ten tweeden dat de zijlings kade aen de zijde van de Gheyn- „sche sloot tot laste alleen van de polder van de Donker vlietse „molen als mede de opstallen ten wederseyden van de Molen- „vliet van deselven molen tot in 't Gyn toe op de breete, swaer- „te ende hooghte als voorschr. is, binnen den tijt van drie maen- „den voorschr. gemaeckt ende voorts onderhouden zal moeten „worden.

3

„ten derden dat daarentegens verder de zijlinghs cade aen de „zijde nae Abcoude toe, tot laste alleen van de Ingelanden van „de polders van de drie andere molens als mede de opstal ten „wedersyden van de molenvliet vandeselve molens tot in 't geyn „toe oock binnen de voorschr. tyt van drie maenden op de „breete, swaerte, ende hooghte als boven gemaeckt ende voorts „onderhouden sal moeten worden.

4

„ten vierden opdat de voorsch. voor ende achtercaden mitsgae- „ders zijlinghs caden item d' opstallen van de voorschr. respec- „tive moolenvlieten alsoo binnen de vorsch. tyt van drie maen- „den moghen voltrocken ende voorts wel ende nae behooren „onder houden worden sullen de ses poldermeesteren, dat is „uyt yder molen twee poldermeesters benevens een ofte twee „van de landgenoten van yder van deselve polders, acht dagen „na 't yndighen van de voorschr. drie maenden, de voors. caden „en molenvlieten gaen opnemen ende schouwen ende in dit „lopende Jaer nogh eens in 't laest van de tyt omtrent Bam- „brughse kermis ende dan voorts alle Jaeren tweemael des Jaers „de voorschr. caden ende moolenvlieten 't samen gaen schou- „wen mits dat de eerste schouw geschieden sal op den 20 febr. „ende de tweede in 't laest van September voorsz. ende wie op „een van deslve schouwdaghen comt beboet te worden sal ver- „beuren op yder slagh ses stuyvers ten behoeve van de polder

„in welke de beboetingh valt ende sal de beschouwde door pol-
„dermeesters een weet daarvan worden gedaen opdat 't onvol-
„maeckte werck binnen acht daghen daarnae volmaeckt werde
„ende nae verloop van die acht daarin gebrek blijvende sal ver-
„beurt worden op yder slagh de helft meer ten behoeve alsbo-
„ven, sullende alsdan de poldermeesters het werck moeten doen
„opmaecken tot coste van de gebreeckighen ende het verschot
„van dien moghen doen innen bij overleveringh ende parate
„executie, nevens den derden penningh meer.

5

„ten vijfden dat alle de landen in de voorschr. polders geleghen
„en respective voor het poldergeldt soo ordinaris als extra ordi-
„naris mitsgaeders voor de schouwboeten ende andere oncosten
„reëelijk sullen syn en blijven verbonden.

6

„ten sesden dat mits 't oprigten van deze articulen niet verstaen
„en sal ofte kunnen werden eenige veranderinghe of vern'etingh
„in de molen ofte polderbrieven die de voorschr. drie respective
„polders yder in den haere hebben opgerecht, gemaeckt te syn,
„maar sullen die in haer geheel ende volle kragt blijven, alsoo,
„buyten 't schouwen der Kaaden met dies aencleeft als boven,
„yder op syn selffs en in syn geheel blijft.

7

„ten seevenden dat hierover versocht sal worden approbatie
„der Ed. Mog. heeren Staaten 's lands van Utrecht of van haer
„Ed. Mo. gedeputeerdens.

„Des 't oirconde desen ondertekent op 't huys te Loenresloot
„den 19 february ouden stijl des Jaers 1676.
„(was getekent) Maria Johanna van Amstel tot Loenresloot.
„(enz., de verdere handteekeningen van de ingelanden).
„(was geappoincteerd).

„De gedeputeerden van de Staaten 's lands van Utrecht appro-
„beeren desen Schouwbrief voorbehoudens ende onvermindert
„een ygelyck syns rechts ende gerechtigheid.
„gedaen 't Utrecht den 31 augustij 1676.
„(onder stond) ter ordonnantie als boven
„was getekend) J. van Luchtenburgh.

Ziedaar, het maatschappelijk verdrag, waaruit zich een stukje overheidsgezag ontwikkelde. Het bekende geluid van de slottiraden, dat overigens „ieder op sijn selffs en in sijn geheel „blijf", en „onverminderd een iegelijck sijns rechts ende gerechtigheid", is typeerend om te doen blijken, dat men niet meer vrijheid opofferde, dan men noodzakelijk achtte.

Rousseau zou niet beter verlangen. Zeker, grooter figuren dan Rousseau, in de eerste plaats onze Hugo de Groot hadden reeds eerder de gedachte van het „maatschappelijk verdrag" uitgesproken, maar de geschiedenis kent meer gevallen, dat aan een gedachte de naam wordt verbonden van hem, die haar slechts populair wist te maken.

Intusschen, de rechtsfiguur van het Nederlandsche waterschap is bovendien de rechtsvorm van een belangengemeenschap, die rechtsvorm, welke als uniek element, de eeuwen trotseerend, in ons Staatsrecht tot den huidigen dag de corporatieve rechtsfiguur vertegenwoordigt.

Het rustieke Hollandsche landschap blijkt aldus reeds eeuwenlang in vredig samenwonen te herbergen de geestessprankjes van volkssouvereiniteit en van den corporatieven totalen staat beide! Zoo wil het de ironie der Geschiedenis!

Maar ons, leden van Niftarlake, interesseert de geciteerde Schouwbrief nog nader in ander opzicht.

Het jaartal 1676, op het eerste gezicht een willekeurige datum begint namelijk voor ons te leven, als wij bedenken, dat wij ons bevinden in de jaren, volgende op het nationale rampspoedige jaar 1672, terwijl wij van elders zijn ingelicht over den treurigen toestand der landerijen in de jaren, op dat oorlogsjaar gevolgd. In het Jaarboekje 1925 [1]) wordt uit het kerkelijk archief te Baambrugge medegedeeld, hoe tot 1676 de landerijen, die onder de inundatie geleden hadden, voortdurend overstroomd bleven, en dat eerst in 1676 verademing intrad.

Ook weten wij [2]), hoe de Hinderdam in de Vecht door de Franschen was vernield en eerst in 1674 door een sluis te Muiden was vervangen. Het wordt ons duidelijk, dat men in die jaren opnieuw den strijd tegen het water moest organiseeren, en zoo is het te verklaren, dat uit het jaar 1676 het stuk

1) blz. 31, door J. G. Th. Grevenstuk.
2) passim.

dateert, krachtens welk alle Westzijds gelegen landerijen te Baambrugge door één Ringkade werden omgeven en de eigenaren zich aaneensloten, om samen een verplichting tot aanleg en onderhoud van waterkeeringen vast te leggen en onder contrôle te stellen.

Op het kasteel te Loenersloot, in vroeger eeuwen door oorlogszuchtige heeren bewoond [1]), werd thans echter in 1676 deze overeenkomst gesloten betreffende een werk des Vredes.

En het wordt duidelijk, hoe men te werk ging: de landerijen waren verdeeld in lange strooken, „weeren", van de vóórzijde aan den Angstel tot de achterzijde aan de Vinkeveensche kade strekkende, zoodat ieder hoogere gronden aan de vóór- en lagere terreinen aan de achterzijde exploiteerde, en ieder naar evenredigheid een gedeelte kade vóór en achter in onderhoud had. Ten algemeene laste kwamen echter de zijdelingsche kaden en de molenvlieten, omdat deze molenvlieten extra aangelegde werken waren ten behoeve van allen, waardoor de kaden verlengd werden, welke verlenging dan ook door allen onderhouden moest worden. Desgelijks ten aanzien van de zijdelingsche kade, omdat allen terzijde door deze beschermd werden. En deze algemeene onderhoudsplicht bestaat nog precies zoo, b.v. van de zijdelingsche kade aan de Geuzensloot, van welke naam wij 't romantisch tintje moeten verwijderen, dat gedachten aan de tachtigjarige worsteling onzer voorvaderen zou kunnen opwekken. Want verschillende oude stukken spreken van Geynsche sloot, eenvoudig de verbinding tusschen Geyn en Vinkeveensche wateren.

Toch kennen de westzijdsche waterschappen de romantiek wel. De Hornweg, bij Baambrugger en Abcouder wandelaars welbekend, heeft in zijn typische bocht — (horn = hoorn = bocht) voor den opmerkzamen beschouwer een eigen bekoring. En inderdaad, volkomen terecht boeit hier het terrein door een romantischen inslag, want hier is de plaats, waar de stroomgeesten sluimeren van 'n oude rivierbedding, een vroegeren arm van den Krommen Angstel, die in deze kromming zijn naam alle eer aandeed. Oude kaarten geven ons aanwijzing omtrent den vroegeren loop van den Angstel, en het is merkwaardig, dat zoowel de Vecht als de Angstel op dezelfde aardrijkskundige

1) blz. 21 Jaarb. 1925.

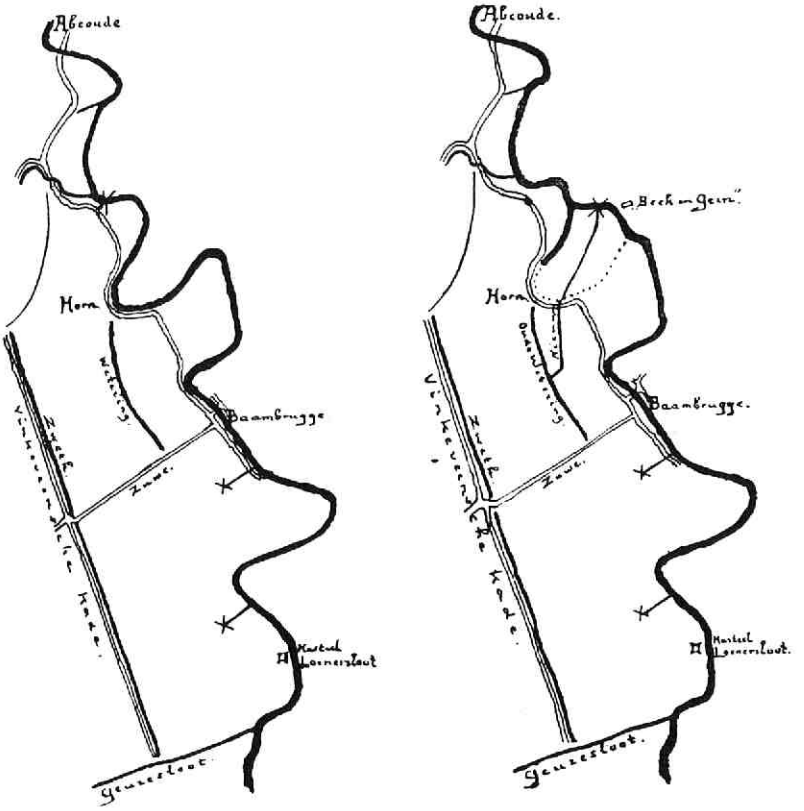

Vroegere bedding en huidige loop van Kromme Angstel of Geyn.

hoogte zoo geweldig kronkelden, als aarzelden zij en konden zij den weg naar zee niet meer vinden. Duidelijker taal dan oude kaarten spreekt intusschen de bodem des lands hier voor hem, die er oog voor heeft. Getrouw aan den kronkelenden loop volgen hier de door het slip opgehoogde terreinen aan weerszijden den Angstel en bewerken dat juist in deze omgeving zoovele hoog en gunstig gelegen gronden voorkomen.

De huidige loop moet dan ook later gegraven zijn. Bij de moderniseering van het Hooglandsche gemaal in 1925 bleek in het grondwerk wel, dat de bodem hier niet langs den oorspronkelijken stroom ligt. En „Beek en Gein" heet de hofstede, die tegenover deze bocht is gelegen; het ligt voor de hand, dat belde stroomingen een poos naast elkaar bestonden, zooals bij de Vecht voorkomt. Gedeeltelijk bestaat de oude loop trouwens nog.

De definitieve afdamming van deze bocht bracht een groote verandering teweeg, waardoor een nieuwe watergang moest worden gegraven, welke in tegenstelling met andere verhoefslaagde vaarten in algemeen onderhoud kwam, waarvan de reden nu te begrijpen is, en wat anders volkomen onduidelijk voor ons zou blijven. Dan leggen wij ook niet een eenvoudige oude lijst van oogenschijnlijk grillige aanwijzingen van onderhoudsplicht terzijde, en nog minder veranderen wij naar eigen inzicht daarin, want zoo'n oud stuk blijkt nu de oude en rechtvaardige voorziening te bevatten wegens een veranderde situatie in den waterstaat.

De westzijdsche waterschappen kennen voorts een zuwe, in N.W. Utrecht meer voorkomende. Wanneer de waterschapsautoriteit Beekman juist ziet, dan heeft hij hier een argument, dat zuwe oorspronkelijk, zijwende, zijdelings gewende kade was, wat de zuwe ten aanzien van de westzijdsche landerijen inderdaad is. Het Middelnederlandsch woordenboek verklaart: suw = souwe = zouw-weg, weg naar het moeras.

Tenslotte vinden wij aan de Vinkeveensche grens een vaart, het zoogenaamde Zweth, een naam, welke als Zwette, swetha, swad, swade oorspronkelijk „streep", „grensstreep" beteekende en daarom als naam zoowel voor een strook water als land of ook voor een regel afgemaaid gras kan voorkomen.

De westzijdsche waterschappen, oorspronkelijk vier in getal, later drie, (Hoogland en Groenland zijn sedert 1822 vereenigd)

bleven afzonderlijk, maar in één ding zijn zij vereenigd, namelijk in het hoog houden van de oudvaderlandsche traditie in den strijd tegen het water, getuigende van een gezond conservatisme door 't bewaren van kostbare overgeleverde cultuurgronden, naast een gezond vooruitstrevenden geest, die, zonder een morbide vasthouden aan wat voorbijging ook de modernste zegenrijke geschenken der electrische techniek weet te gebruiken in de worsteling tegen het water, het voorbeeld van der vaderen eeuwenouden strijd in de Gouw Niftarlake waardig!

Baambrugge, 1936. Mr. J. SCHOENMAKER.